

ДЕКОРАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИХ ВИДІВ РОДУ CRATAEGUS L.

В.Л. РУБІС

Дендрологічний парк "Олександрія" НАН України
Україна, 19013 Біла Церква, дендропарк "Олександрія" НАН України

Наведено характеристику декоративних особливостей 10 північноамериканських видів глоду з колекції дендропарку "Олександрія". Визначено динаміку декоративності цих видів протягом року.

Глід (*Crataegus* L.) — один з найбагатших видами рід родини розових. У зеленому будівництві різні види глоду ціняться за пишне цвітіння та плодоношення. Особливо виділяються види глоду з Північної Америки, які мають більші за розмірами квітки та плоди.

За даними багатьох авторів [11, 12], для озеленення міст України рекомендовано використовувати численні види глоду, в тому числі й північноамериканські. У ботанічних садах України налічується понад 50 видів і форм північноамериканських видів глоду, які виявились достатньо зимостійкими та посухостійкими [2, 6]. Для створення композицій в ландшафтних парках Л.І. Рубцов рекомендує використовувати дикі плодові рослини з порівняно дрібними квітками та суцвіттями (черемха, горобина, глід, кизил) [13].

Дендропарк "Олександрія", створений в ландшафтному стилі, розташований в північно-східній частині Правобережного Лісостепу України [10]. В колекції парку налічується 30 видів і форм р. *Crataegus* L., 15 видів глоду мають північноамериканське походження. В ландшафтних композиціях парку використовують глід напівм'який, глід великонасінневий, глід Ельвангера. Усі інші види зростають на колекційній ділянці.

У літературі, присвяченій питанню створення паркових композицій, відомості про використання північноамериканських видів глоду незначні або відсутні [5, 7, 13, 14]. З метою розробки принципів використання північноамериканських видів глоду для створення ландшафтних композицій було вивчено декоративні особливості 10 видів глоду з Північної Америки. Модельні дерева брали від 1 до 10 у віці від 29 до 40 років. Усі види щорічно цвітуть і плодоносять.

Із багатьох чинників, поєднання яких може дати бажаний ефект при створенні пейзажних композицій, основним вважається висота рослин [4]. В умовах дендропарку "Олександрія" більшість видів глоду досягли або майже досягли висоти, властивої їм на батьківщині (табл. 1). За класифікацією висоти дерев та чагарників П.І. Лапіна північноамериканські види глоду можна віднести до 4 класу (висота 2—9 м).

Фенологічні спостереження, що дають можливість встановити періоди найбільшої декоративності, проводили за методикою дендрологічних спостережень у ботанічних садах [1]. У роботі використано дані, зібрані в 1998—1999 рр., та дані Л.В. Калашнікової за 1981—1984 рр. Дати настання фенофаз визначали як середнє арифметичне [3].

Листя у більшості видів глоду з'являється в першій половині травня. Влітку колір листя зелений. Починаючи з серпня, палітра кольорів збагачується за рахунок осіннього забарвлення листя. Цвітіння більшості видів триває від 1 до 2 тижнів. Тривалість плодоношення у різних видів коливається від 1 до 4 тижнів (табл. 2).

Найважливішою декоративною ознакою є архітектоніка крони. Тип крони північноамериканських видів глоду визначали за методикою М.І. Черкасова за формулою: $h = k \cdot d$, де h — висота крони; d — діаметр крони, k — відносний показник [14]. В умовах дендропарку "Олександрія" широку крону ($k = 0,75$) мають *C. punctata*, *C. prunifolia*, *C. phaenopyrum*, *C. flabellata*; округлу крону ($k = 1$) — *C. arnoldiana*, *C. holmesiana*, *C. pringlei*; видовжену крону ($k = 1,5$) — *C. submollis*, *C. rivularis*.

Декоративність кожного виду оцінювали за методикою Н.В. Котелової та О.Н. Виноградової [8] за такими ознаками, як архітектоніка крони й стовбура, форма та колір листя, яскравість цвітіння та плодоношення, колір квіток і плодів, колір і фактура стовбура, гілок і пагонів.

Підрахунок загальної декоративності кожного виду проводили щомісяця за формулою:

$$P_{\text{ср}} = \frac{P_1 A_1 + P_2 A_2 + \dots + P_5 A_5}{P_1 + P_2 + \dots + P_5},$$

де P_1, P_2, \dots, P_5 — перевідні коефіцієнти, що відображають вагомість кожної ознаки з урахуванням тривалості та сили емоційного впли-

ву; A_1, A_2, \dots, A_5 — бал оцінки за кожною декоративною ознакою.

При оцінці архітектоніки стовбура та крони найвищий бал ($A_1 = 5$) отримали види з правильною кулястою або овальною крону — *C. arnoldiana*, *C. prunifolia*, *C. phaenopyrum*; у інших видів середній бал ($A_1 = 4$), крім *C. rivularis*, *C. macrosperma*, у яких 3 бали.

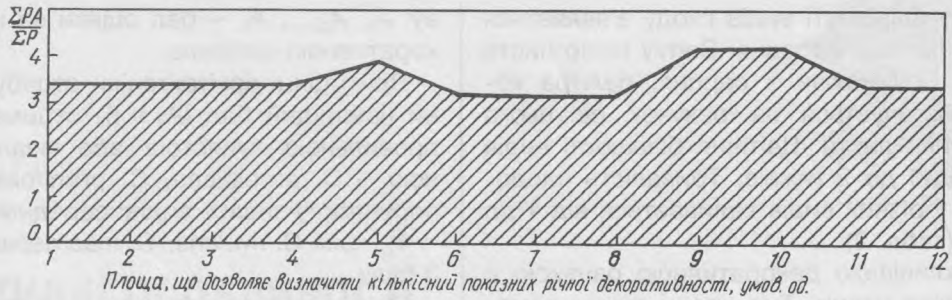
Оцінку кольору та форми листя північноамериканських видів глоду проводили по сезонах року. Навесні 5 балів (A_2) отримали *C. pringlei*, *C. holmesiana* за червоний колір молодого листя; решта видів — 4 бали. Влітку 5 балів отримали *C. punctata* за цільне зворотньо-яйцеподібне сірувато-зелене листя, *C. prunifolia* за 5–13-дрібнолопатеве темно-зелене яскраве листя; решта видів — 4 бали. Восени 5 балів отримали *C. arnoldi-*

ТАБЛИЦЯ 1. Вік та висота північноамериканських видів глоду в умовах дендропарку "Олександрія"

Вид	Висота в природі, м	В умовах дендропарку "Олександрія"	
		Вік на 1999 р.	Висота, м
<i>C. arnoldiana</i> Sarg.	4,5–6 (10)	37	5–6
<i>C. submollis</i> Sarg.	6–10	40	5–6,5
<i>C. holmesiana</i> Ashe	7–10	29	5,7
<i>C. pringlei</i> Sarg.	6–8	29	5
<i>C. flabellata</i> (Bosc) C. Koch.	5–7	35	5
<i>C. macrosperma</i> Ashe	5–8	29	3,5–4
<i>C. rivularis</i> Nutt.	6	35	5
<i>C. punctata</i> Jacq	6–9	31	4,5
<i>C. prunifolia</i> (Poir.) Pers.	3–6	31	6
<i>C. phaenopyrum</i> (L.f.) Medic	10–12	37	5–6

ТАБЛИЦЯ 2. Середні дати та тривалість періодів декоративності північноамериканських видів глоду в умовах дендропарку "Олександрія" 1981–1984 та 1998–1999 рр.

Вид	Облистяння, початок—кінець	Тривалість, дні	Цвітіння, початок—кінець	Тривалість, дні	Плодоношення, початок—кінець	Тривалість, дні
<i>C. arnoldiana</i>	8.V–11.XI	187	11–22.V	11	19.VIII–20.IX	32
<i>C. submollis</i>	11.V–17.X	159	9–24.V	15	29.VIII–2.X	34
<i>C. holmesiana</i>	23.V–11.X	141	15–24.V	9	8.VIII–22.IX	45
<i>C. pringlei</i>	4.V–15.X	164	11–23.V	12	13.IX–10.X	27
<i>C. flabellata</i>	10.V–18.X	161	13–26.V	13	20.IX–10.X	20
<i>C. macrosperma</i>	9.V–11.X	155	11–22.V	11	6.IX–6.X	30
<i>C. rivularis</i>	19.V–25.X	129	18–25.V	7	12.VIII–17.IX	36
<i>C. punctata</i>	16.V–16.X	153	24.V–9.VI	16	11.IX–21.IX	10
<i>C. prunifolia</i>	16.V–17.X	154	21–28.V	7	15.IX–31.X	46
<i>C. phaenopyrum</i>	13.V–25.X	165	16–24.VI	8	6.IX–25.X	49

Динаміка декоративності *C. submollis*

ана та *C. submollis* за яскраво-жовте листя, *C. phaenopyrum* і *C. prunifolia* за багряне листя; 4 бали отримали *C. punctata* та *C. pringlei*; 3 бали — решта видів за буре листя.

У всіх видів квітки зібрані в щитках, білі, з жовтуватими, рожевими, червоними пиляками, приємним запахом, рясно цвітуть — 5 балів (A_3).

Більшість північноамериканських видів глоду мають достатньо великі плоди до 2 см в діаметрі, яскраво-червоного, кармінного, оранжевого кольору та рясне плодоношення — 5 балів (A_4), 4 бали — *C. rivularis*, що має маленькі чорні плоди. У всіх видів сірий колір стовбура та гілок — 1 бал (A_5).

За отриманими даними викреслювали графік динаміки декоративності видів протягом року. Загальний річний показник декоративності визначали через площу, що відсікається лінією декоративності виду (рисунок).

Кількісні показники декоративності переводили в 5-бальну систему таким чином, що при показнику 10–20 — 3 бали, 21–40 — 4 бали, 41 та більше — 5 (табл. 3).

ТАБЛИЦЯ 3. Загальна декоративність видів глоду та її площа

Вид	Площа, умов. од.	Декоративність, бал
<i>C. arnoldiana</i>	50,5	5
<i>C. submollis</i>	40,1	4
<i>C. holmisiana</i>	49,6	5
<i>C. pringlei</i>	50,2	5
<i>C. flabellata</i>	48,5	5
<i>C. macrosperma</i>	33,5	4
<i>C. rivularis</i>	33,1	4
<i>C. punctata</i>	51,2	5
<i>C. prunifolia</i>	52	5
<i>C. phaenopyrum</i>	50,2	5

Оцінено декоративність 10 північноамериканських видів глоду в умовах Лісостепу України (дендропарк "Олександрія", Київська обл.). Протягом року вона складалася з таких основних критеріїв, як архітектоніка крони і стовбура, тривалість фенологічних фаз обліствіння, цвітіння та плодоношення; величини, форми та забарвлення вегетативних і генеративних органів. Загальна декоративність видів глоду дорівнювала 4–5 балам (за 5-бальною шкалою), найвища — у видів *C. prunifolia* та *C. arnoldiana*, що свідчить про можливість їх широкого використання для створення високодекоративних пейзажних груп.

1. Александрова М. С., Булыгин Н. Е., Ворошилов В. Н. и др. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. — М., 1975. — 28 с.
2. Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР. Покрытосеменные / Под ред. Н. А. Кохно. — Киев: Наук. думка, 1985. — 270 с.
3. Зайцев Г. Н. Методика биометрических расчетов. Математическая статистика в экспериментальной ботанике. — М.: Наука, 1973. — 256 с.
4. Зайцев Г. Н. Методы сочетания декоративных растений в ландшафтных посадках // Бюл. ГБС. — 1985. — № 138. — С. 34–41.
5. Залеская Л. С., Мякушина Е. М. Ландшафтная архитектура. — М.: Наука, 1974. — 234 с.
6. Каталог деревьев и кустарников ботанических садов Украинской ССР. — Киев: Наук. думка, 1987. — 69 с.
7. Косаревский И. А. Искусство паркового пейзажа. — М.: Стройиздат, 1977. — 243 с.
8. Котелова Н. В., Виноградова О. Н. Оценка декоративности деревьев и кустарников по сезонам года // Физиология и селекция растений и озеленение городов. — М., 1974. — С. 37–44.
9. Лапин П. И. О проектировании дендрологических парков // Бюл. ГБС. — 1952. — № 11. — С. 7–8.
10. Мордатенко Л. П., Гайдамак В. М., Галкин С. И. Дендропарк "Александрія". Путеводитель. — Киев: Наук. думка, 1990. — 80 с.
11. Озеленение населенных мест / Под ред. А.И. Барбарича, А.Я. Хорхота. — Киев: Наук. думка, 1952. — 742 с.

12. *Порайонный* ассортимент деревьев и кустарников Украинской ССР. — Киев: Наук. думка, 1976. — 113 с.
 13. *Рубцов Л. И.* Деревья и кустарники в ландшафтной архитектуре. — Киев: Наук. думка, 1977. — 270 с.
 14. *Черкасов М. И.* Композиции зеленых насаждений. — М.: Мин-во коммун. хоз-ва РСФСР, 1960. — 343 с.
- Надійшла 15.03.2000

ДЕКОРАТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ
СЕВЕРОАМЕРИКАНСКИХ ВИДОВ Р. CRATAEGUS L.

В.Л. Рубис

Дендрологический парк "Александрия"
НАН Украины, Белая Церковь

Дана характеристика декоративных особенностей 10
североамериканских видов боярышника из коллекции

дендропарка "Александрия". Определена динамика де-
коративности этих видов на протяжении года.

ORNAMENTAL
PECULIARITIES OF NORTH-AMERICAN
SPECIES OF CRATAEGUS L. GENUS

V.L. Rubis

Dendrological Park "Alexandria",
National Academy of Sciences of Ukraine,
Belaya Tserkov

Ornamental peculiarities of 10 species of North-American
hawthorn from the collection of "Olexandria" dendropark
are described. The dynamics of ornamental features of
these species during the year have been determined.

**Національний
ботанічний сад
ім. М. М. Гришка
НАН України
пропонує**

Тел. для довідок
294-95-14

**◆ ОЗЕЛЕНЕННЯ ТА БЛАГОУСТРІЙ
територій, котеджів, офісів**

- ◆ проектування та ландшафтний дизайн
- ◆ комп'ютерне моделювання
- ◆ створення газонів, кам'янистих гірок, живоплотів,
квітників
- ◆ посадку дерев, кущів і догляд за ними
- ◆ реалізацію посадкового матеріалу